

ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗА 2017–2018 рр.

Хаврук В. О.,

*асистент кафедри технічної експлуатації автомобілів та автосервісу
Національного транспортного університету*

Стаття присвячена кримінологічному аналізу якісних показників злочинності в Україні за період 2017–2018 рр. Основна увага приділяється таким якісним показникам злочинності, як структура, характер та географія.

Структура злочинності як комплексний якісний показник аналізується за трьома групами показників, які становлять кримінально-правову, соціально-демографічну та кримінологічну структури.

На основі якісної характеристики дається оцінка динаміки злочинності в Україні за 2017–2018 рр.

Статья посвящена криминологическому анализу качественных показателей преступности в Украине за период 2017–2018 гг. Основное внимание уделяется таким качественным показателям преступности, как структура, характер и география.

Структура преступности как комплексный качественный показатель анализируется по трем группам показателей, составляющих уголовно-правовую, социально-демографическую и криминологическую структуры.

На основе качественной характеристики дается оценка динамики преступности в Украине за 2017–2018 гг.

The article is devoted to criminological analysis of qualitative indicators of crime in Ukraine for the period 2017–2018. The main attention is paid to such qualitative indicators of crime as: structure, character and geography of crime.

The structure of crime, as a comprehensive quality indicator, is analyzed in three groups of indicators, which are criminal-law, socio-demographic and criminological structures.

On the basis of qualitative characteristics, an estimation of the dynamics of crime in Ukraine for 2017–2018 is given.

Ключові слова: географія, злочин, кримінальне правопорушення, структура, характер, якісний показник.

Постановка проблеми. Злочинність є негативним соціальним явищем. Але незважаючи на тривалий історичний період розвитку суспільства і удосконалення державного управління сферами суспільного життя, підвищення «якості життя» не призводить до значного зниження рівня злочинності. В такому контексті цілком справедливо стверджувати про злочинність як постійно наявне соціальне явище, яке притаманне будь-якому державному устрою та суспільству. Цілком справедливо виникає проблема характеристики злочинності – виявлення особливостей злочинності, вчинення певних видів злочинів окремими особами.

Постановка проблеми. Аналіз стану злочинності в Україні здійснюється правоохоронними органами з використанням статистичної інформації про кількість кримінальних правопорушень за певний період часу (місяць, квартал, рік). Але провівши порівняння лише кількості злочинів за аналогічні попередні і поточні періоди, не вдається отримати більш деталізовану об'єктивну інформацію про криминогенну ситуацію в країні, а тому використання таких якісних показників злочинності, як структура, характер та географія злочинності, набуває особливо важливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка злочинності з використанням якісних показників є одним із основних завдань криминології. Загальну характеристику якісних показників злочинності здійснили такі вчені, як В.В. Голіна, Б.М. Головкін, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, С.М. Іншаков, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, В.В. Лунєєв, Г.М. Міньковський та інші. І хоча між кількісними і якісними показниками злочинності є прямий зв'язок, і деякі криминологи, наприклад В.В. Голіна [1, с. 56–62], не здійснюють їх чіткого розмежування, а вказують на «кількісно-якісне вимірювання злочинності», але все ж таки більшість вчених [2, с. 65–66; 3, с. 35–44;

4, с. 61–62; 5, с. 109–115] виділяють дві групи показників злочинності: кількісні (рівень злочинності, рівень судимості, ціна злочинності, коефіцієнти та динаміка злочинності) і якісні (структура, характер та географія злочинності). Підтримуючи даний підхід щодо поділу показників злочинності та зважаючи на мінливий характер злочинності, що є наслідком соціально-економічних процесів, доцільно провести додаткове дослідження якісних показників та сформулювати відповідні висновки щодо криміногенної ситуації в Україні.

Мета статті – на основі статистичних даних злочинності в Україні за 2017–2018 рр. здійснити аналіз якісних показників злочинності, виявити основні тенденції – динаміку якісних змін злочинності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якісні показники злочинності характеризують внутрішні особливості цього явища, закономірності її розвитку. Основним якісним комплексним показником є структура злочинності. Є досить багато визначень поняття «структура злочинності», наприклад: «...це групування злочинів і осіб, які їх вчинили, за певними їх якісними ознаками для установлення найбільш характерних рис із метою подальшого виявлення і вивчення взаємозв'язків між структурними підрозділами» [1, с. 58]; «...це внутрішня, притаманна їй ознака, що розкриває її будову, окремі складові частини в загальній їх сукупності за визначений відрізок часу та на визначеній території» [2, с. 68]; це якісний показник, сутність якого полягає в описі співвідношення між групами і видами злочинів, вчинених різними категоріями правопорушників [4, с. 62].

О.М. Джужа, підтримуючи думку Н.Ф. Кузнецової [6, с. 29], для аналізу структури злочинності вказує на використання таких показників [2, с. 68–69]:

- співвідношення видів злочинів за їхньою класифікацією, поданою в Особливій частині КК;
- питома вага найпоширеніших злочинів;
- співвідношення видів злочинів за домінантною мотиваційною спрямованістю (насильницькі, корисливі, корисливо-насильницькі та необережні);
- питома вага злочинності неповнолітніх;
- питома вага групової злочинності, а всередині її – організованої;
- питома вага рецидиву;
- «географія» злочинності, тобто розподіл її за регіонами й типами населених пунктів;
- питома вага злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї;
- питома вага злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків;
- «вуличні» злочини;
- транснаціональні злочини.

Отже, структура злочинності як комплексний показник включає значну кількість показників, за якими здійснюється аналіз злочинності, а тому доцільно всю сукупність показників згрупувати, у зв'язку з чим деякі автори наводять і відповідне визначення поняття «структура злочинності» – «... це якісна характеристика, що характеризує її внутрішню будову як співвідношення між групами (видами) злочинів, які можна аналізувати за кримінально-правовими, соціально-демографічними або кримінологічними критеріями» [3, с. 42]. Інші науковці також поділяють структуру злочинності на три групи показників і безпосередньо вживають терміни «кримінально-правова структура», «соціально-демографічна структура», «кримінологічна структура» [4, с. 63], а В.В. Голіна вживає терміни «кримінально-правові», «кримінологічні» і «соціально-демографічні» ознаки структури злочинності [1, с. 58]. І все ж таки, узагальнюючи підходи кримінологів до розуміння структури злочинності, необхідно констатувати той факт, що визначення даного поняття зводяться до безпосереднього розкриття його сутності як комплексного якісного показника, а саме відображення будови злочинності. Отже, структура злочинності обмежена часовими і просторовими рамками (в межах певної держави) і включає сукупність показників (ознак), за якими здійснюється її поділ на кримінально-правову, соціально-демографічну, кримінологічну.

Структура злочинності є якісною характеристикою, яка включає показники, які являють собою питому вагу (частку) окремих груп або видів злочинів відносно їх загальної кількості [1, с. 58; 3, с. 43; 5, с. 114], тобто визначаються через відсоткове співвідношення [2, с. 66; 3, с. 44]:

$$ПВ = \frac{З_{в.}}{З_{заг.}} \times 100\%, \quad (1)$$

де $З_{в.}$ – кількість злочинів певного виду; $З_{заг.}$ – загальна кількість зареєстрованих злочинів.

В основу кримінально-правової структури покладені такі ознаки, що характеризують злочини [3, с. 44]:

- ступінь тяжкості – всі вчинені злочини згідно з КК України можна поділити на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі;
- спрямованість – види злочинів за їх класифікацією, передбаченою в Особливій частині КК України (проти основ національної безпеки, проти життя та здоров'я особи, проти волі, честі та гідності особи, проти власності, у сфері господарської діяльності тощо);
- форма вини – всі злочини поділяють на умисні та необережні;

– домінуюча мотиваційна спрямованість – насильницькі, корисливі, корисливо-насильницькі, хуліганські, релігійні відносини і т. д.

Використовуючи статистичні дані (табл. 1) [7] щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень в Україні за ступенем тяжкості в 2017–2018 рр., можна з'ясувати, що:

– кількість злочинів невеликої тяжкості дещо зменшилась – з 106 827 до 106 768, але при цьому їх частка збільшилась з 20,39% до 21,91%;

Таблиця 1

Кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні за ступенем тяжкості в 2017–2018 рр. [7]

Кримінальні правопорушення	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень	523911	100	487133	100	-7,019895
Всього особливо тяжких і тяжких злочинів	214660	40,972608	183677	37,70572	-14,4335228
особливо тяжких злочинів	16586	3,165805	15691	3,221092	-5,396117
тяжких злочинів	198074	37,806803	167986	34,484627	-15,190282
злочинів середньої тяжкості	202424	38,637097	196688	40,376653	-2,833656
злочинів невеликої тяжкості	106827	20,390295	106768	21,917628	-0,055229

– кількість злочинів середньої тяжкості зменшилась з 202 424 до 196 688, але їх частка збільшилась з 38,64% до 40,38%;

– кількість тяжких злочинів зменшилась з 198 074 до 167 986 – на 15,19%;

– кількість особливо тяжких злочинів зменшилась з 16 586 до 15 691 – на 5,4%;

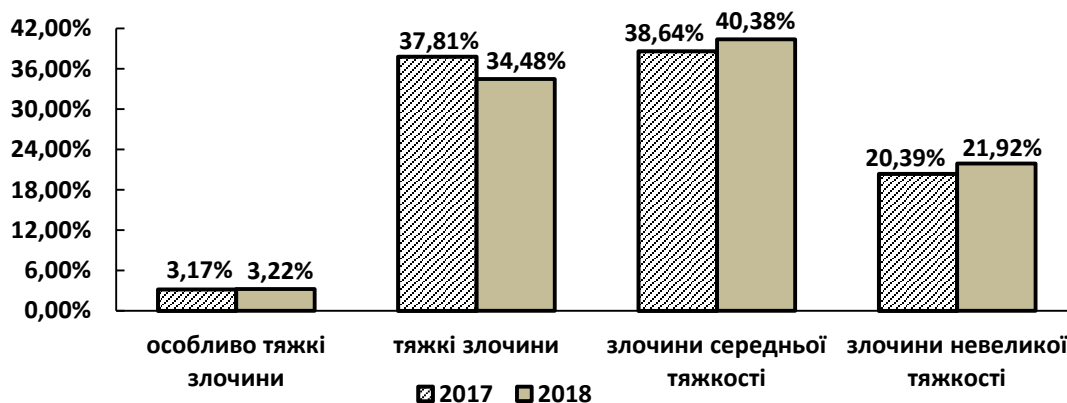

Рис. 1. Відсотковий розподіл злочинів за ступенем тяжкості в Україні (2017–2018 рр.)

Отже, в 2017–2018 рр. злочини за ступенем тяжкості в Україні мають такий розподіл: злочини невеликої тяжкості 20,39–21,92%; злочини середньої тяжкості 38,64–40,38%; тяжкі злочини 34,48–37,81%; особливо тяжкі злочини 3,17–3,22% (рис. 1).

Такий якісний показник, як характер злочинності, визначається загальною кількістю тяжких і особливо тяжких злочинів в структурі злочинності, а також тим, якою є характеристика осіб, які їх скоїли. Так, питома вага злочинів різного ступеня тяжкості в загальній їх кількості визначають їх характер і, по суті, ступінь суспільної небезпеки злочинності [2, с. 69; 3, с. 44]. Характер злочинності є складником показника «ступінь тяжкості».

На основі аналізу злочинності за 2017–2018 рр. можна констатувати зниження в Україні особливо тяжких і тяжких злочинів на 14,43% (з 214 660 до 183 677), але в структурі злочинності їх частка знизилась лише з 40,97% до 37,70% (табл. 1).

**Кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні в 2017–2018 рр.
(за класифікацією, передбаченою в Особливій частині КК України) [7]**

Кримінальні правопорушення	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень	523911	100	487133	100	-7,019895
злочини проти основ національної безпеки	325	0,062033	428	0,087861	+31,692308
злочини проти життя та здоров'я особи	38274	7,305439	39164	8,039693	+2,325338
злочини проти волі, честі та гідності особи	918	0,175221	939	0,192760	+2,287582
злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	849	0,162050	821	0,168537	-3,297998
злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	5615	1,071747	7059	1,449091	+25,716830
злочини проти власності	335910	64,115852	303850	62,375162	-9,544223
злочини у сфері господарської діяльності	6297	1,201922	6334	1,300261	+0,587581
злочини проти довкілля	3765	0,718634	3529	0,724443	-6,268260
злочини проти громадської безпеки	11773	2,247137	10711	2,198783	-9,020640
злочини проти безпеки виробництва	1147	0,218930	1600	0,328452	+39,494333
злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту	22090	4,216365	17485	3,589369	-20,846537
злочини проти громадського порядку та моральності	7890	1,505981	8263	1,696251	+4,727503
злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення	29010	5,537200	27007	5,544071	-6,904516
злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації	892	0,170258	1441	0,295812	+61,547085
злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів	24116	4,603072	23033	4,728277	-4,490794
злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	2573	0,491114	2301	0,472356	-10,571318
злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	19234	3,671234	19909	4,086974	+3,509410

злочини проти правосуддя	8589	1,639401	9514	1,953060	+10,769589
злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)	4577	0,873622	3694	0,758314	-19,292113
злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	67	0,012788	51	0,010469	-23,880597

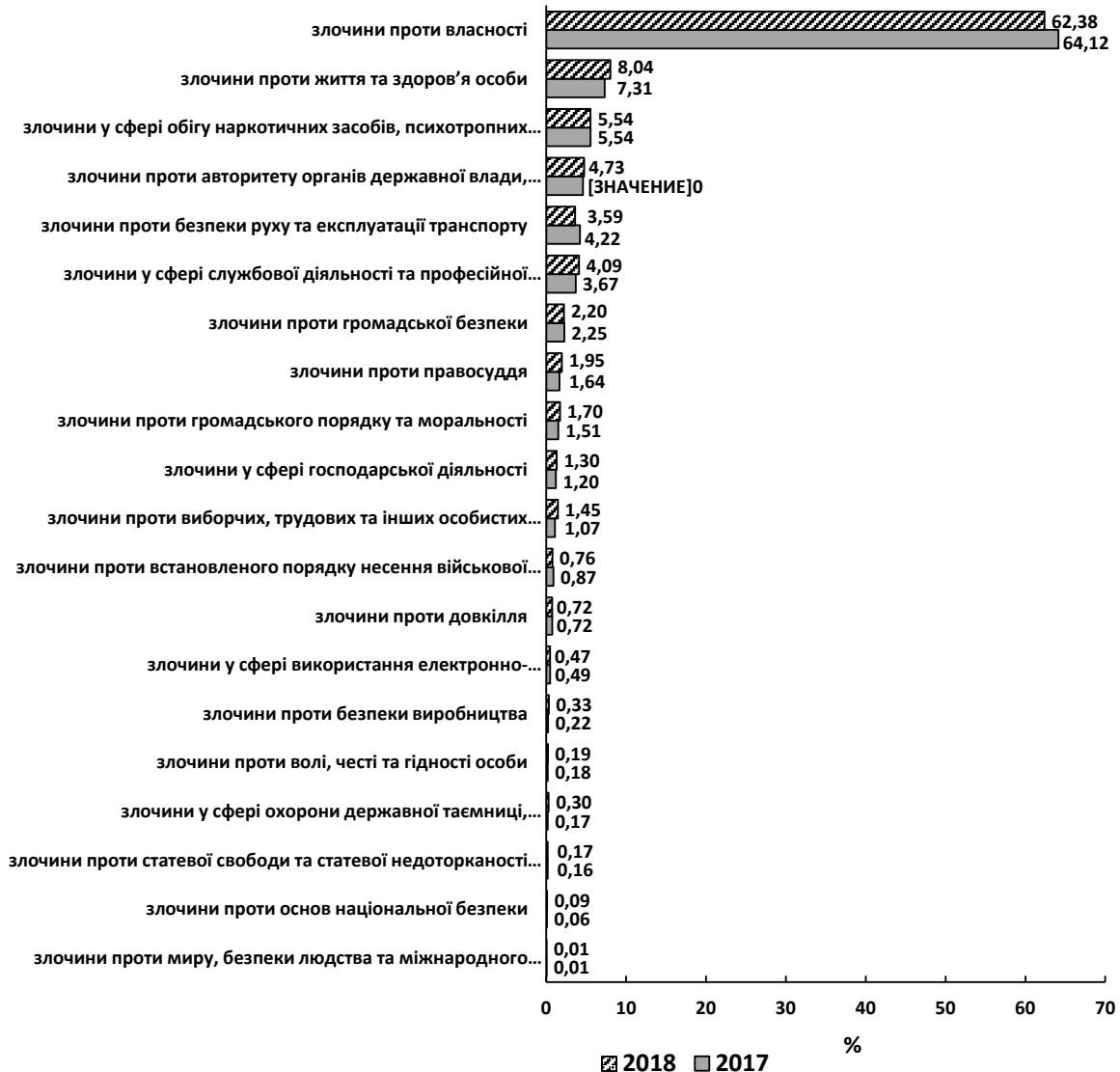

Рис. 2. Розподіл у відсотках (%) кримінальних правопорушень в Україні (2017–2018 рр.)

Розподіл кримінальних правопорушень за класифікацією, передбаченою в Особливій частині КК України (за спрямованістю), представлено в табл. 2, рис. 2.

У загальній кількості злочинів за 2017 р. в Україні 64,12% становили злочини проти власності, 7,31% – злочини проти життя та здоров'я особи, 5,54% – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, 4,60% – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів, 4,22% – злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 3,67% – злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, 2,25% – злочини проти громадської безпеки, 1,64% – злочини проти правосуддя, 1,51% – злочини проти громадського порядку та моральності, 1,20% – злочини у сфері господарської діяльності, 1,07% – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Частки інших злочинів нижчі 1% (табл. 2, рис. 2).

У загальній кількості злочинів за 2018 р. в Україні 62,38% становили злочини проти власності, 8,04% – злочини проти життя та здоров'я особи, 5,54% – злочини у сфері обігу наркотичних засо-

бів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, 4,73% – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів, 4,09% – злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, 3,59% – злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 2,20% – злочини проти громадської безпеки, 2% – злочини проти правосуддя, 1,70% – злочини проти громадського порядку та моральності, 1,45% – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, 1,30% – злочини у сфері господарської діяльності (табл. 2, рис. 2).

Порівнюючи статистичні дані (табл. 2) за 2017–2018 рр., можна з'ясувати, що:

– у 2018 р. відбулось зростання деяких видів злочинів, зокрема: у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації на 61,55%, проти безпеки виробництва на 39,49%, проти основ національної безпеки на 31,69%, проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина на 25,72%, проти правосуддя на 10,77%;

– у 2018 р. відбулось зниження деяких видів злочинів, зокрема: проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку на 23,88%, проти безпеки руху та експлуатації транспорту на 20,85%, проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) на 19,29%, у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку на 10,57%, проти власності на 9,54%, проти громадської безпеки на 9,02%, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення на 6,90%, проти довілля на 6,27%.

За формулюванням досить складно аналізувати всі злочини, які визначені КК України, а тому необхідно виділити ті найнебезпечніші злочини, вчинення яких без умислу неможливе або для яких наявність умислу чітко встановлена в процесуальному порядку.

За даними прокуратури України, протягом 2017 р. в Україні обліковано очевидних умисних вбивств – 5 145, умисних тяжких тілесних ушкоджень – 2 096, умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ст. 122) – 3 077, умисних легких тілесних ушкоджень (ст. 125) – 23 789, побої і мордування (ст. 126) – 815, зґвалтувань і замахів на зґвалтування – 259. Протягом 2018 р. в Україні обліковано очевидних умисних вбивств – 5 557, умисних тяжких тілесних ушкоджень – 2 130, умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ст. 122) – 3 139, умисних легких тілесних ушкоджень (ст. 125) – 23 447, побої і мордування (ст. 126) – 1 320, зґвалтувань і замахів на зґвалтування – 203 (табл. 3) [7].

Необхідно також зазначити, що протягом 2017 р. вчинено через необережність: вбивств – 134, тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ст. 128) – 805, знищень або пошкоджень майна (ст. 196) – 4. У 2018 р. через необережність вчинено: вбивств – 137, тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ст. 128) – 873, знищень або пошкоджень майна (ст. 196) – 1 (табл. 3) [7].

Таблиця 3

Кількість облікованих деяких кримінальних правопорушень в Україні за формою вини в 2017–2018 рр. [7]

Кримінальні правопорушення	домінуюча мотиваційна спрямованість	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) в 2018 р. відносно 2017 р.
		2017		2018		
		кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень	–	523911	100	487133	100	–7,019895
умисні злочини						
вбивство	насильницькі	5145	0,982037	5557	1,140756	+8,007775
тяжке тілесне ушкодження	насильницькі	2096	0,400028	2130	0,437252	+1,622137
середнє тяжке тілесне ушкодження	насильницькі	3077	0,587313	3139	0,644383	+2,014950
легке тілесне ушкодження	насильницькі	23789	4,540657	23447	4,813265	–1,437639
зґвалтування і замах на зґвалтування	насильницькі	259	0,049436	203	0,041672	–21,621622
побої і мордування	насильницькі	815	0,155561	320	0,270973	+61,963190

Разом (насильницькі)		35181	6,715072	35796	7,348301	+1,748103
крадіжка	корисливі	261282	49,871448	238492	48,958293	-8,722377
шахрайство	корисливі	37014	7,064940	33290	6,833863	-10,061058
вимагання	корисливі	688	0,131320	605	0,124196	-12,063953
хабарництво	корисливі	2757	0,526234	3144	0,645409	+14,036997
грабіж	корисливі	18130	3,460511	13838	2,840703	-23,673469
розбій	корисливо-насильницькі	3006	0,573762	2263	0,464555	-24,717232
Разом (корисливі)		322877	61,628215	291632	59,867018	-9,677060
хуліганство	хуліганські	3437	0,656027	3344	0,686466	-2,705848
Разом (умисні)		361495	68,999315	330772	67,901785	-8,498873
необережні злочини						
вбивство	насильницькі	134	0,025577	137	0,028124	+2,238806
тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження	насильницькі	805	0,153652	873	0,179212	+8,447205
знищення або пошкодження майна	корисливі	4	0,000763	1	0,000205	-75,000000

Форма вини і домінуюча мотиваційна спрямованість є ознаками, які характеризують будь-який злочин. Доцільно розглянути найбільш поширені злочини – злочини проти власності (крадіжка, шахрайство, грабіж, розбій). Так, ознаками крадіжки, шахрайства, хабарництва є прямий умисел і корисливість, ознаками грабежу і розбою – прямий умисел і корисливість. Вчинення ж грабежу може бути поєднано з насильством, в такому разі грабіж стає корисливо-насильницьким злочином.

У 2017 р. в Україні кількість випадків крадіжок становила 261 282, шахрайств – 37 014, вимагань (ст. 189) – 688, грабежів – 18 130, розбоїв – 3 006, хабарництва – 2 757, хуліганств (ст. 296) – 3 437. У 2018 р. кількість випадків крадіжок становила 238 492, шахрайств – 33 290, вимагань (ст. 189) – 605, грабежів – 13 838, розбоїв – 2 263, хабарництва – 3 144, хуліганств (ст. 296) – 3 344 (табл. 3) [7].

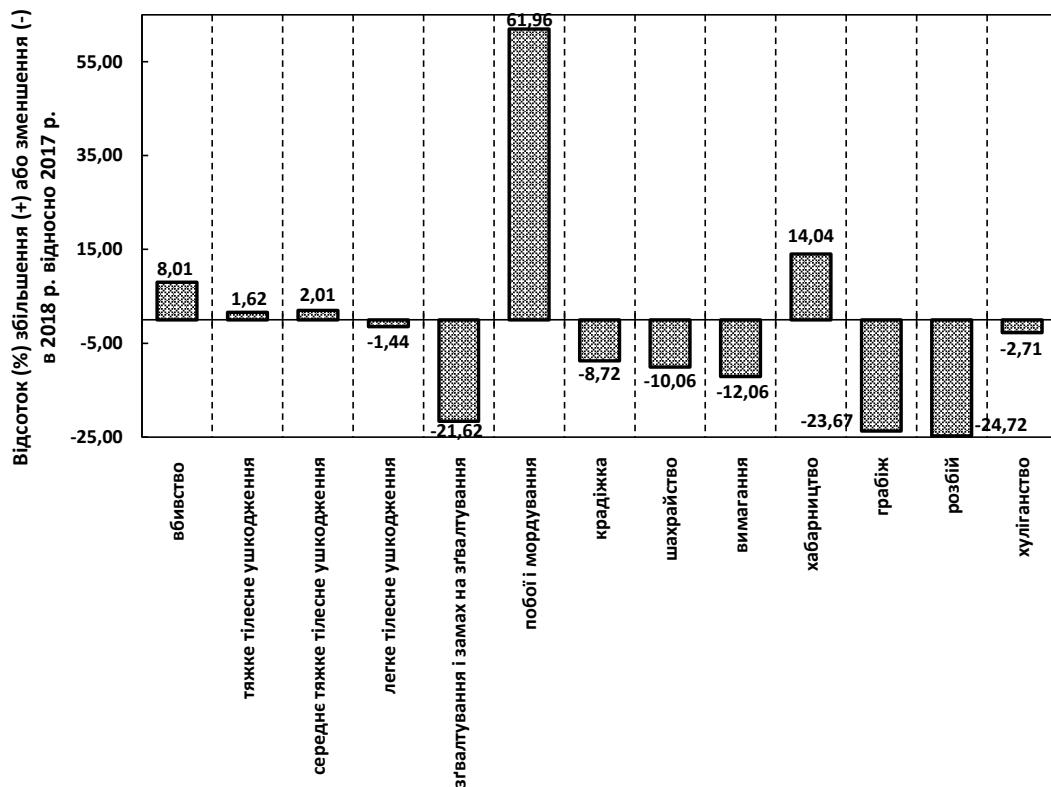

Рис. 3. Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) деяких умисних злочинів у 2018 р. відносно 2017 р.

На основі аналізу статистики деяких найбільш поширених умисних злочинів в Україні в 2017–2018 рр. (табл. 3, рис. 3) можливо зробити такі висновки:

– частка насильницьких і корисливих злочинів у загальній кількості злочинів істотно не змінюється, наприклад: частка крадіжок знаходиться в межах 48,96–49,87%, частка грабежів становить 2,84–3,46%;

– у 2018 р. відносно 2017 р. знизилась кількість таких злочинів, як: розбій на 24,71%, грабіж на 23,67%, зґвалтування і замах на зґвалтування на 21,62%, вимагання на 12,06%, шахрайство на 10,06%, крадіжка на 8,72%, наразі вбивств зросло на 8%; хабарництво – на 14,04%, побої і мордування – на 61,96%, при цьому частки цих злочинів у загальній кількості злочинів так і залишаються майже незмінними.

Необережні злочини становлять досить низьку частку у загальній кількості злочинів, але в 2018 р. спостерігалось збільшення необережних тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень на 8,45% (табл. 3).

За домінуючою мотиваційною спрямованістю переважають корисливі злочини (злочини проти власності, хабарництво) (59,87–61,63%), кількість насильницьких злочинів на порядок нижча за корисливі (6,72–7,35%), хуліганські злочини становлять досить низьку частку (0,66–0,69%) (рис. 4).

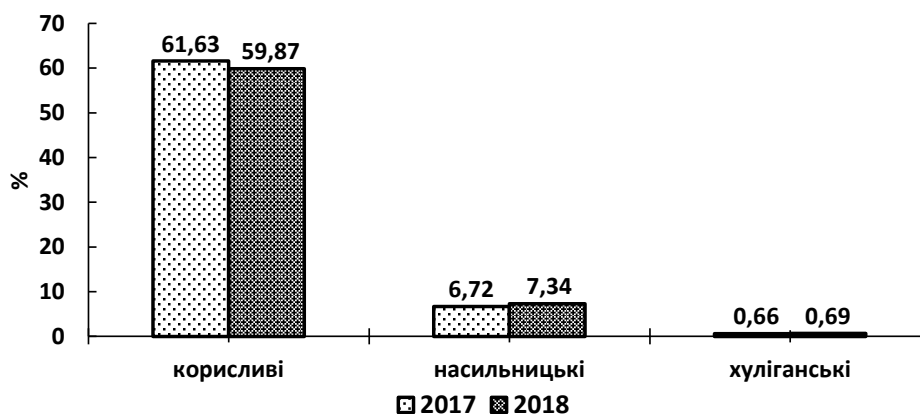

Рис. 4. Розподіл у відсотках (%) деяких умисних злочинів в Україні (2017–2018 рр.) за домінуючою мотиваційною спрямованістю

Соціально-демографічна структура розкриває співвідношення між кількістю злочинців за (табл. 4) [3, с. 42]:

– статтю – жінки (≈12%) та чоловіки (≈88%);

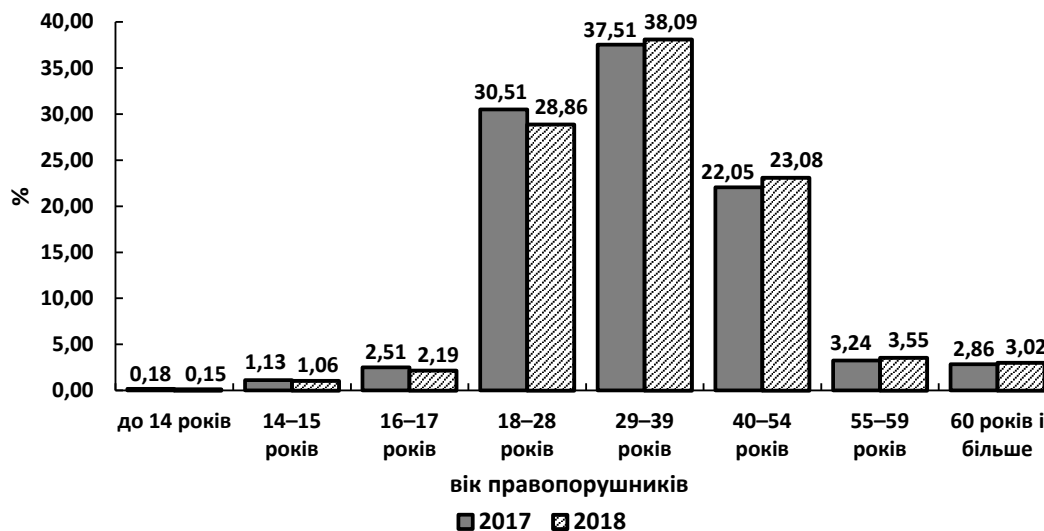

Рис. 5. Відсотковий розподіл за віком осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в Україні (2017–2018 рр.)

– віком – неповнолітні: до 14 років (0,15–0,18%), 14–15 та 16–17 років (відповідно 1,06–1,13% та 2,19–2,51%), молодь: 18–28 років (28,86–30,51%), середнього віку: 29–39 років (37,51–38,09%), зрілого віку: 40–54 років (22,05–23,08%), старшого віку: 55–59 років (3,24–3,55%), похилого віку:

60 років і старше (2,86–3,02%) (рис. 5) – за 2018 р. порівняно з 2017 р. в Україні відбулося зниження частки злочинів, вчинених особами віком до 28 років, але відбулось зростання злочинів, вчинених особами старше 28 років;

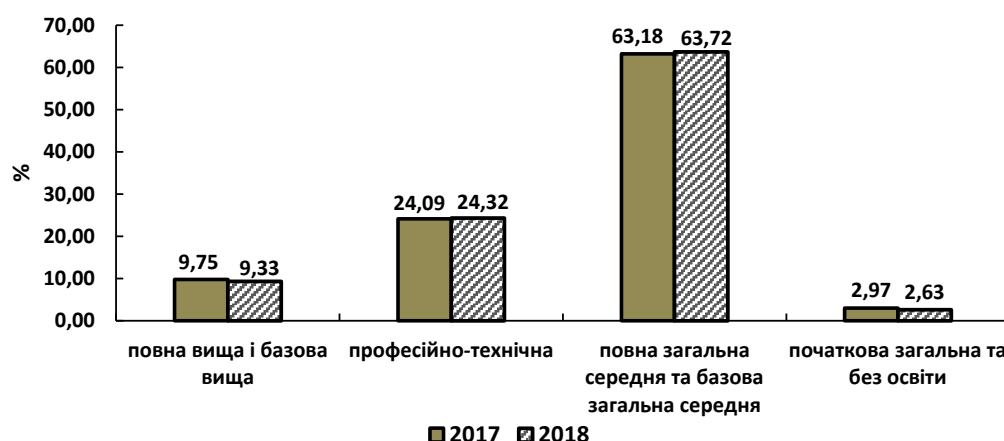

Рис. 6. Відсотковий розподіл за освітою осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в Україні (2017–2018 рр.)

– освітою на час вчинення злочину – повна вища і базова вища (9,33–9,75%), професійно-технічна (24%), повна загальна середня та базова загальна середня (63,18–63,72%), початкова загальна та без освіти (≈3%) (рис. 6);

– зайнятістю на час вчинення злочину – працездатні, які не працюють і не навчаються (67,74–70,56%), безробітні (8,12–9,85%), учні та студенти вищих навчальних закладів (≈4%), посадові особи місцевого самоврядування (≈0,1%), державні службовці (≈0,15%), депутати (0,06–0,29%) – в 2018 р. порівняно з 2017 р. різко зросла кількість злочинів, вчинених депутатами сільських, селищних, міських, районних рад (зростання на 430,15%);

– громадянством і місцем проживання на час вчинення злочину – громадяни України (≈99%), іноземні громадяни (1,32%), у тому числі громадяни СНД (0,84–0,87%), особи без громадянства (0,12–0,16%), мігранти (≈0,04%), біженці (≈0,01%).

Таблиця 4

Соціально-демографічна структура злочинності в Україні (2017–2018 рр.) [7]

Кримінальні правопорушення	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення	117947	100	117071	100	–0,742706
стать					
чоловіки	104087	88,25	102888	87,89	–1,151921
жінки	13860	11,75	14183	12,11	+2,330447
вік					
до 14 років	212	0,179742	176	0,150336	–16,981132
14–15 років	337	1,133560	1240	1,059186	–7,255049
16–17 років	2961	2,510450	2564	2,190124	–13,407633
18–28 років	35982	30,506923	33792	28,864535	–6,086377
29–39 років	44245	37,512612	44587	38,085435	+0,772969
40–54 років	26008	22,050582	27025	23,084282	+3,910335
55–59 років	3823	3,241286	4151	3,545712	+8,579649
60 років і більше	3379	2,864846	3536	3,020389	+4,646345
освіта					
повна вища і базова вища	11497	9,747598	10924	9,331090	–4,983909
професійно-технічна	28418	24,093873	28473	24,321138	+0,193539
повна загальна середня та базова загальна середня	74524	63,184312	74599	63,721161	+0,100639

початкова загальна та без освіти	3508	2,974217	3075	2,626611	-12,343216
зайнятість					
учні та студенти навчальних закладів	4897	4,151865	4398	3,756695	-10,189912
середніх навчальних закладів	1927	1,633785	1720	1,469194	-10,742086
професійно-технічних закладів	1876	1,590545	1644	1,404276	-12,366738
вищих навчальних закладів	1094	0,927535	1034	0,883225	-5,484461
працездатні, які не працюють і не навчаються	79895	67,738052	82607	70,561454	+3,394455
безробітні	11620	9,851883	9505	8,119005	-18,201377
депутати із них:	68	0,057653	334	0,285297	+391,176471
Верховної Ради України та АР Крим	0	0,000000	0	0,000000	0,000000
обласних рад	5	0,004239	0	0,000000	-100,000000
сільських, селищних, міських, районних рад	63	0,053414	334	0,285297	+430,158730
державні службовці	184	0,156002	173	0,147774	-5,978261
категорія А	10	0,008478	0	0,000000	-100,000000
категорія Б	78	0,066131	57	0,048688	-26,923077
категорія В	57	0,048327	79	0,067480	+38,596491
1–7 категорія за законом №4050-VI	39	0,033066	37	0,031605	-5,128205
посадові особи місцевого самоврядування із них:	100	0,084784	121	0,103356	+21,000000
1–2 категорій	4	0,003391	0	0,000000	-100,000000
3 категорії	6	0,005087	2	0,001708	-66,666667
4 категорії	26	0,022044	35	0,029896	+34,615385
5–7 категорій	64	0,054262	84	0,071751	+31,250000
громадянство на час вчинення кримінального правопорушення					
громадяни України	116193	98,512891	115391	98,564973	-0,690231
іноземні громадяни в т. ч.	1559	1,321780	1540	1,315441	-1,218730
громадяни СНД	1027	0,870730	979	0,836245	-4,673807
особи без громадянства	195	0,165328	140	0,119586	-28,205128
нелегальні мігранти	41	0,034761	49	0,041855	+19,512195
біженці	17	0,014413	7	0,005979	-58,823529

На думку В.В. Голіни, кримінологічні ознаки структури злочинності характеризують її з боку: адміністративно-територіального поширення злочинності (так звана «географія злочинності»); за видом поселення (місто, смт, сільська місцевість); різних галузей господарської діяльності (виробництво, агропромисловий, паливно-енергетичний комплекси, торгівля, кредитно-фінансова сфера та інше); характеру міжособистісних стосунків між людьми (у сфері побутових, сімейних, службових, дозвільних відносин); способами, знаряддям, зброєю, прийомами вчинення злочинів; місцем, часом, порою року; видами насильства; типів конкретних життєвих ситуацій під час вчинення окремих злочинних проявів тощо [1, с. 58–59].

На думку Д.Ю. Кондратова, кримінологічна структура будується як розподіл злочинів та осіб, що їх вчинили, за сферами економіки (наприклад, у сфері банківської діяльності, на об'єктах паливно-енергетичного комплексу, агропромислового комплексу, в області високих технологій тощо), окремими регіонами (Вінницька, Волинська області і т. д.), характеристиками особи злочинця (групова та організована злочинність, рецидивна злочинність, злочинність неповнолітніх, злочинність жінок і т. д.) [3, с. 43].

Генеральна прокуратура оприлюднює статистичні дані щодо злочинів, скоєних за видами економічної діяльності [7]. На основі аналізу даних (табл. 5) можна зробити висновки, що:

– найбільші частки становлять злочини у сфері: державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування (17,63–20,76%); оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (15,14–18,83%); інформації та телекомунікацій (≈10%);

– у 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулось зростання злочинів у сферах: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – на 42,57%; оптова та роздрібною торгівля; ремонт

автотранспортних засобів і мотоциклів – на 37,8%; права, бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження – на 33%; адміністративного та допоміжного обслуговування – на 28,75%; в загальному відбулось зростання злочинів за видами економічної діяльності на 10,78%;

Таблиця 5

Розподіл кримінальних правопорушень, вчинених на підприємствах, установах, організаціях, за видами економічної діяльності в Україні (2017–2018 рр.) [7]

Кримінальні правопорушення	Обліковано кримінальних правопорушень				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень за видами економічної діяльності	52903	100	58606	100	+10,780107
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	3039	5,744476	2714	4,630925	–10,694307
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	947	1,790069	1151	1,963963	+21,541711
Переробна промисловість	1812	3,425137	2130	3,634440	+17,549669
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1358	2,566962	1359	2,318875	+0,073638
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1030	1,946960	1366	2,330819	+32,621359
Будівництво	3520	6,653687	3922	6,692148	+11,420455
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	8008	15,137138	11035	18,829130	+37,799700
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2194	4,147213	3128	5,337337	+42,570647
Тимчасове розміщування й організація харчування	185	0,349697	170	0,290073	–8,108108
Інформація та телекомунікації	5297	10,012665	6199	10,577415	+17,028507
Фінансова та страхова діяльність	4169	7,880460	4624	7,889977	+10,913888
Операції з нерухомим майном	825	1,559458	860	1,467427	+4,242424
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження	1342	2,536718	1785	3,045763	+33,010432
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1506	2,846719	1939	3,308535	+28,751660
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	10985	20,764418	10330	17,626182	–5,962676
Освіта	1505	2,844829	1331	2,271099	–11,561462
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2570	4,857948	2270	3,873324	–11,673152
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	304	0,574637	386	0,658636	+26,973684
Надання інших видів послуг	2223	4,202030	1828	3,119135	–17,768781
Діяльність екстериторіальних організацій і органів	44	0,083171	36	0,061427	–18,181818
Інші	40	0,075610	43	0,073371	+7,500000

– у 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулось зниження злочинів у: сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві на 10,69%; освіті, охороні здоров'я – на ≈12%.

Таблиця 6

Кількість облікованих кримінальних правопорушень в областях України та в м. Києві за 2017–2018 рр. [8; 9, с. 219]

Кримінальні правопорушення	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Україна	523911	100	487133	100	-7,019895
На транспорті (залізницях)	1043	0,19908	1899	0,389832	+82,070949
Автономна республіка Крим	212	0,040465	1844	0,037772	-13,2075472
області					
Вінницька	14325	2,734243	12675	2,601959	-11,51832461
Волинська	10834	2,067908	9296	1,908308	-14,19604947
Дніпропетровська	44343	8,463842	45700	9,381422	+3,060234986
Донецька	260913	4,980044	225993	4,639185	-13,38392549
Житомирська	14836	2,83179	14178	2,910499	-4,435157724
Закарпатська	11183	2,134523	11006	2,259342	-1,582759546
Запорізька	31944	6,097219	26607	5,461958	-16,70736289
Івано-Франківська	8244	1,57355	7207	1,479473	-12,57884522
Київська	25720	4,909231	20100	4,126183	-21,85069984
Кіровоградська	16711	3,189664	15415	3,164434	-7,755370714
Луганська	113633	2,16888	103563	2,125908	-8,862096277
Львівська	27526	5,253946	25403	5,214798	-7,712707985
Миколаївська	16798	3,20627	19100	3,9209	+13,70401238
Одеська	32576	6,21785	33038	6,782131	+1,418222004
Полтавська	22676	4,328216	21060	4,323255	-7,126477333
Рівненська	11413	2,178423	10273	2,10887	-9,988609480
Сумська	12450	2,376358	11872	2,437117	-4,642570281
Тернопільська	7627	1,455782	7063	1,449912	-7,394781697
Харківська	34986	6,677852	36400	7,472292	+4,041616647
Херсонська	16760	3,199017	16032	3,291093	-4,343675418
Хмельницька	11644	2,222515	11172	2,293419	-4,053589832
Черкаська	17756	3,389125	15559	3,193994	-12,37328227
Чернівецька	9213	1,758505	7800	1,601205	-15,33702377
Чернігівська	14932	2,850102	14203	2,915631	-4,882132333
міста					
м. Київ	70662	13,48741	60900	12,50172	-13,81506326
м. Севастополь	43	0,008208	364	0,00739	-16,27906977

Примітка: ¹ За даними головних управлінь статистики, обласних прокуратур та прокуратури м. Києва;

² Злочини, виявлені органами Національної поліції, органами прокуратури, органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органами безпеки, органами Національного антикорупційного бюро та органами Державного бюро розслідувань

³ Ураховуючи всі повідомлення про злочини, які вчинені на тимчасово окупованій території та зареєстровані іншими територіальними органами досудового розслідування

⁴ Дані наближені і будуть уточнені у щорічниках Державної служби статистики України.

Географія злочинності – це поширеність злочинності на певній території, що характеризується кількісними і якісними показниками злочинності в різних регіонах [4, с. 64]. Серед науковців немає узгодженої думки щодо місця показника «географія злочинності» в системі якісних показників злочинності. З одного боку, наголошується на важливості даного показника, і він виділяється як окремий якісний показник злочинності, а з іншого – «географія злочинності» включена в такий комплексний якісний показник, як кримінологічна структура злочинності.

Справедливо зазначається, що «інтенсивність злочинності є неоднорідною по всій території країни» [3, с. 44]. Аналіз статистичних даних (табл. 6) це підтверджує і дає змогу виявити області

України з найбільш високим і найбільш низьким рівнем злочинності. Так, високі рівні злочинності за 2017–2018 рр. спостерігаються в м. Києві (70 662 і 60 900 злочинів відповідно; середня частка≈13%), Дніпропетровській (44 343 і 45 700 злочинів відповідно; середня частка≈9%), Харківській (34 986 і 36 400 злочинів відповідно; середня частка≈7%), Одеській (32 576 і 33 038 злочинів відповідно; середня частка≈6,5%), Запорізькій (31 944 і 26 607 злочинів відповідно; середня частка≈6%), Львівській (27 526 і 25 403 злочинів відповідно; середня частка≈5%), Донецькій (26 091 і 22 599 злочинів відповідно; середня частка≈5%), Київській (25 720 і 20 100 злочинів відповідно; середня частка≈4,5%) областях. При цьому сумарний відсоток злочинів семи областей України та м. Києва становить більше половини всіх злочинів, облікованих в Україні (≈56%). Серед областей з найнижчим рівнем злочинності необхідно відмітити Тернопільську (7 627 і 7 063 злочинів відповідно; середня частка≈1,7%), Чернівецьку (9 213 і 7 800 злочинів відповідно; середня частка≈1,7%), Івано-Франківську (8 244 і 7 207 злочинів відповідно; середня частка≈1,5%) області, сумарний середній відсоток злочинів яких становить ≈4,9%. В інших 14-ти областях України відсоток злочинів знаходиться в межах 2,1–3,4% (2017 р.) і 1,9–3,9% (2018 р.).

В кримінологічну структуру злочинності включається також розподіл злочинів [1, с. 58]: за видом поселення (місто, смт, сільська місцевість) (табл. 7), за характером міжособистісних стосунків між людьми (учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, пов'язаних з насильством у сім'ї) (табл. 8), за зброєю вчинення злочинів (табл. 9).

Таблиця 7

Розподіл злочинів за видом поселення в Україні (2017–2018 рр.) [7]

Кримінальні правопорушення	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень	523911	100	487133	100	–7,019895
у містах та селищах міського типу з них	406510	77,591423	381602	78,336307	–6,127279
у обласних центрах	146068	27,880308	143034	29,362412	–2,077115
в сільській місцевості	104379	19,923040	93259	19,144464	–10,653484
за межами населених пунктів	8246	1,573931	7463	1,532025	–9,495513
невизначено	4776	0,911605	4809	0,987205	+0,690955
у громадських місцях, з них	76804	14,659742	76242	15,651167	–0,731733
на вулицях (дорогах), площах, у парках, скверах	45707	8,724192	42465	8,717332	–7,093005

Таблиця 8

Розподіл злочинів за характером міжособистісних стосунків між людьми в Україні (2017–2018 рр.) [7]

Кримінальні правопорушення	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень	523911	100	487133	100	–7,019895
учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості	60	0,011452	103	0,021144	+71,666667
пов'язаних з насильством у сім'ї	1341	0,255960	1586	0,325578	+18,269948

Аналіз розподілів злочинів (табл. 7 – табл. 9) дає змогу з'ясувати, що:

- 78% злочинів вчиняється в містах, ≈19% – в сільській місцевості;
- частка злочинів, учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості хоча і становить ≈0,01%, але в 2018 р. спостерігалось зростання даних злочинів порівняно з 2017 р. на ≈72%;
- частка злочинів, учинених з використанням зброї та боєприпасів досить незначна – лише ≈0,2%, і в 2018 р. порівняно з 2017 р. спостерігалось їх зниження на ≈20%.

Таблиця 9

Розподіл злочинів за зброєю їх вчинення в Україні (2017–2018 рр.) [7]

Кримінальні правопорушення	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього кримінальних правопорушень	523911	100	487133	100	-7,019895
учинених з використанням зброї та боеприпасів:	1379	0,263213	1100	0,225811	-20,232052
– вогнепальної зброї	583	0,111278	508	0,104284	-12,864494
– холодної зброї	398	0,075967	249	0,051115	-37,437186
– газової та пневматичної зброї	0	0,000000	0	0,000000	0,000000
– вибухових речовин	43	0,008208	36	0,007390	-16,279070
– боеприпасів	355	0,067760	307	0,063022	-13,521127

Таблиця 10

Характеристика особи злочинця в Україні (2017–2018 рр.) [7]

Особа, які вчинили кримінальні правопорушення	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Всього осіб, які вчинили кримінальні правопорушення	117947	100	117071	100	-0,742706
злочинність жінок					
жінки	13860	11,75	14183	12,11	+2,330447
злочинність неповнолітніх					
неповнолітні	4510	3,823751	3980	3,399646	-11,751663
групова та організована злочинність					
у складі групи, в т. ч.	11415	9,678076	9497	8,112171	-16,802453
– у складі організованої групи або злочинної організації, з них з міжрегіональними зв'язками	301	0,255199	297	0,253692	-1,328904
– за участю неповнолітніх (змішаної групи)	71	0,060197	24	0,020500	-66,197183
– тільки неповнолітніми	1247	1,057255	1043	0,890912	-16,359262
рецидивна злочинність					
Особа, що раніше вчиняли злочини в т. ч. особи, з яких судимість не знята та не погашена	37332	31,651504	38678	33,038071	+3,605486
	24497	20,769498	25433	21,724424	+3,820876
стан злочинця					
у стані алкогольного сп'яніння	11667	9,891731	10060	8,593076	-13,773892
у стані наркотичного або токсичного або психотропного сп'яніння	598	0,507007	525	0,448446	-12,207358

Характеристику особи злочинця за такими ознаками, як групова та організована злочинність, рецидивна злочинність, злочинність неповнолітніх, злочинність жінок, можливо здійснити на основі даних (табл. 10) [7], зокрема:

- частка неповнолітніх у вчиненні злочинів становить 3–4%;
- частка осіб, що скоїли злочини у складі груп, становить 8,11–9,68%, і в 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулось зниження на 16,8%;
- досить висока частка осіб, що раніше вчиняли злочини (31,65–33,04%), і в 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулось збільшення на 3,6% осіб, раніше засуджуваними за вчинення злочинів у скоєнні «нових» злочинів;

– частка осіб, що вчинила злочин у стані алкогольного сп'яніння, становить 8,59–9,89%, і в 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулось їх зменшення на 13,77%.

Висновки. Отже, використовуючи статистичну інформацію за 2017–2018 рр., що представлена Генеральною прокуратурою України [7], здійснено аналіз найбільш «значимих» показників, якими характеризується кримінально-правова, соціально-демографічна, кримінологічна структури злочинності в Україні.

З'ясовано, що:

– кожна із структур злочинності включає певну сукупність показників, кожний з яких являє собою питому частку окремої групи або виду злочину відносно їх загальної кількості;

– якісний показник «характер злочинності» може розглядатись як складник показника «ступінь тяжкості»;

– порівняння якісних показників за 2017–2018 рр. дає змогу стверджувати, що:

1) загальна злочинність в 2018 р. знизилась на 7% порівняно з 2017 р.;

2) частка особливо тяжких і тяжких злочинів незначно знизилась – з 41% в 2017 р. до 38% в 2018 р.;

3) частка злочинів у загальній злочинності за класифікацією, передбаченою в Особливій частині КК України, істотно не відрізняється, але спостерігалось в 2018 р. збільшення на 61,55% злочинів у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації, що пояснюється складною ситуацією на сході України;

4) найбільша частка у загальній злочинності припадає на корисливі злочини – понад 62%, а серед насильницьких злочинів у 2018 р. відмічалось зростання на 62% побоїв і мордувань та умисних вбивств – на 8%;

5) у вчиненні злочинів переважають особи: з повною загальною середньою та базовою загальною середньою освітою (63%); які не працюють і не навчаються (≈70%);

6) географія злочинності в Україні залишається майже незмінною – є області з часткою злочинів в межах 1,4–1,7% (3 області); 2–4% (14 областей); 5–9% (7 областей); м. Київ (13%);

7) в містах України вчиняється в 4 рази більше злочинів, ніж в сільській місцевості;

8) ресоціалізація осіб в Україні, які раніше вчиняли злочини, здійснюється неефективно, їх частка в загальній кількості осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, дещо збільшується – в 2018 р. становила ≈33%.

Таким чином, використання статистичної інформації за певні періоди (роки) дає змогу порівнювати якісні показники злочинності, виявляти динаміку окремих видів злочинів та з'ясувати характеристики осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення.

Пропозиції. Правоохоронні органи (прокуратура, поліція) у звітах використовують порівняльний аналіз злочинності, але при цьому не завжди здійснюють аналіз злочинності за якісними показниками. За таких умов звіт про стан злочинності за певний період не є повним і комплексним. Використання ж правоохоронними органами якісних показників злочинності дасть змогу більш ефективно протидіяти злочинним проявам.

Основні напрями подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно здійснювати в напрямі з'ясування факторів, що впливають на якісні показники злочинності.

Література:

1. Кримінологія : підруч. / В.В. Голіна та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.
2. Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія : навч. посіб. вид. 2-е, допов. та перероб. Київ : Видавець Паливода А.В., 2008. 292 с.
3. Кримінологія : питання та відповіді / О.О. Авдєєв та ін. ; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків : Золота миля, 2015. 323 с.
4. Кримінологія : підруч. Практикум / В.С. Ковальський та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 336 с.
5. Лунеев В.В. Кримінологія : учеб. для академ. бакалавриата. Москва : Изд-во Юрайт, 2015. 686 с.
6. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1969. 232 с.
7. Генеральна прокуратура України : статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 19.04.2019).
8. Сайти головних управлінь Державної служби статистики України (дата звернення: 2.08.2018).
9. Статистичний збірник «Регіони України» 2018. Частина I. За ред. І. Є. Вернера ; відповідальний за випуск М.Б. Тімоніна. Київ, 2018. 315 с.